

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi

Journal of Intelligence Research and Studies

Ocak 2024, Cilt: 3, Sayı: 1, ss.70-89

January 2024, Volume: 3, Issue: 1, pp.70-89

ISSN 2822-3349 (Basılı/Print)

ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi/Online)

Makaleye ait Bilgiler / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 15 Aralık 2023 / 15 December 2023

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 20 Ocak 2024 / 20 January 2024

Makalenin Başlığı / Article Title

İstihbarat Analiz Hatası Olarak Bilişsel Kapanma İhtiyacı: Yom Kippur Savaşı Örneği

The Need for Cognitive Closure as an Failure of Intelligence Analysis: The Case of the War of Yom Kippur

Yazar(lar) / Writer(s)

Hasan Mesut ÖNDER

Atıf Bilgisi / Citation:

Önder, H.M. (2024). İstihbarat Analiz Hatası Olarak Bilişsel Kapanma İhtiyacı: Yom Kippur Savaşı Örneği. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), ss.70-89, DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/icad.25>

Önder, H.M. (2024). The Need for Cognitive Closure as an Failure of Intelligence Analysis: The Case of the War of Yom Kippur. *Journal of Intelligence Research and Studies*, 3(1), pp.70-89, DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/icad.25>

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres/Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde
No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

www.icadergisi.com

e-posta/e-mail: editor@icadergisi.com

İSTİHBARAT ANALİZ HATASI OLARAK BİLİŞSEL KAPANMA İHTİYACI: YOM KİPPUR SAVAŞI ÖRNEĞİ

Hasan Mesut ÖNDER*

ÖZET

İstihbarat başarısızlığının, bilgi toplamadan kaynaklı nedenleri olduğu gibi toplanan bilgilerin analiz edilmesi sürecinden kaynaklanan nedenleri de bulunmaktadır. Toplama sürecinden kaynaklı hatalar, yeterli haberin toplanamaması ve toplanan haberlerin ise yeterli kalitede olamaması şeklinde değerlendirilebilir. Toplama kalitesinin düşüklüğü, analiz sürecini çoğu zaman olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak yeterli miktarda ve kalitede bilgi olduğu durumlarda da analiz hataları ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, yeterli düzeyde ve kalitede bilgiler bulunmasına rağmen, işleme sürecinde analistlerin neden başarısız olduklarının sorusunun cevabını aramaktadır. Bu bağlamda, bu sorunun cevabının bulunabilmesi için bilişsel kapanma ihtiyacı kavramının analitik yapıyı, farklı görüşlere hoşgörüsüzlüğünün ve içinde bulunduğu grup dinamiğinin yüksek bilişsel kapanma ihtiyacına neden olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada¹, yargı modellerinin ve kısıtlı politika seçeneklerinin bilişsel kapanma ihtiyacına nasıl etki ettiği tartışılmaktadır. Bu çerçevede, 1973 Yom Kippur savaşında İsrail Askeri İstihbarat kuruluşu AMAN'ın, bilişsel kapanma ihtiyacını tetikleyen, yargı modelleri ve kısıtlı politika seçenekleri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, Bilişsel Kapanma İhtiyacı, Yargı Modelleri, Kısıtlı Politika Seçenekleri, Yom Kippur Savaşı.*

THE NEED FOR COGNITIVE CLOSURE AS AN INTELLIGENCE ANALYSIS FAILURE: THE CASE OF THE WAR OF YOM KIPPUR ABSTRACT

There are reasons for intelligence failure stemming from the collection of information as well as the process of analyzing the collected information. Failures stemming from the collection process can be evaluated as insufficient information gathered and insufficient quality of the information gathered. Poor collection quality often negatively affects the analysis process. However, analysis errors also occur when there is sufficient quantity and quality of information. This study seeks to answer the question of why analysts fail in the processing process despite the availability of sufficient quantity and quality of information. In this context, it is thought that the concept of the need for cognitive closure should be used as an analytical framework to answer this question. Analysts authoritarian personality structure, intolerance of different opinions, and the group dynamics they are in are reported to cause a high need for cognitive closure. This study discusses how judgmental models and limited policy options affect the need for cognitive closure. In this framework, the judgment models and constrained policy options that triggered the need for cognitive closure in the Israeli Military Intelligence organization AMAN during the 1973 Yom Kippur War are examined.

Keywords: *Intelligence, Need for Cognitive Closure, Judgment Models, Constrained Policy Options, Yom Kippur War.*

---

* Dr, Bağımsız Araştırmacı, hasanmesutonder@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0175-634X.

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 15 Aralık 2023 / 15 December 2023

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 20 Ocak 2024 / 20 January 2024

¹ Bu çalışma 01-03 Aralık 2023 tarihleri arasında düzenlenen III. Uluslararası Hitit Güvenlik Çalışmaları Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Analiz hatası, elde edilen bilgilerin uygun bir biçimde işlenememesi neticesinde yanlış sonuçlara varılması şeklinde değerlendirilebilir. Analiz hatalarının, bilişsel önyargı (Whitesmith, 2020) ve ayna imajı yanılgısı (Davis, 2008) gibi nedenlerden kaynaklandığına dair çalışmalar bulunmaktadır. Bilişsel kapanma ihtiyacının, istihbarat analizi sürecinde başarısızlığa neden olan en önemli faktör olduğu bilinmektedir. Bilişsel kapanma ihtiyacının, istihbarat analizi süreçlerinde nasıl etki ettiğine dair Yom Kippur savaşı özelinde bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada, analistlerin bilişsel kapanma ihtiyacını tetikleyen unsurların, otoriter kişilik özellikleri, farklı görüşlere tahammülsüzlük ve iş yapma tarzı olduğu belirtilmektedir (Uri Bar-Joseph, 2003). Bu çalışmada, hedef ile ilgili servislerin sahip olduğu temel istihbarattan oluşturulan “yargı modellerinin” ve kısıtlı politika seçeneklerinin bilişsel kapanma ihtiyacına ne şekilde ettiği sorusu tartışılmaktadır. Bilişsel kapanma ihtiyacı, belirsizliği ve çelişkileri gidermek için analistin bir an önce yargıya varma isteği şeklinde tanımlanabilir.

İstihbarat örgütleri, zaman baskısı altında, kısıtlı veya farklı hipotezlere işaret eden fazla bilgi ile bir yargıya varmaya çalışmaktadır. Analistlerin, her zaman kısıtlı bilgi ile çalışmadığı, fazla bilginin olduğu durumlarda da analiz hataları yaptıkları söylenebilir. Bazı durumlarda bilgi miktarı arttığında, analiz havuzunda yer alan bilgiler çelişkili olabilmekte ve bu durum haberleri işlemeyi zorlaştırmaktadır (Kam, 1989). Bu süreçte istihbarat örgütleri, siyasi müşterilerin ihtiyacını karşılamak, onlara net ve kesin bilgiler sunmak için zamanla yarışmaktadır. İstihbarat örgütlerinin, bir hasım ile ilgili sahip olduğu temel istihbarat bilgileri, yargı modelleri oluşturmakta, bu modeller düşmanın güç kapasitesi, niyeti ve tehditleri algılama biçimine dair bilgiler sunmakta ve bu “**yargı modeline**” göre yeni gelen bilgiler işlenmektedir.

İsrail Askeri istihbaratının, 1967 savaşından edindiği tecrübeler ışığında Mısır’ın, karadan karaya uzun menzilli füze ve uçaklara sahip olmadan bir savaş başlatamayacağı şeklinde gelişen yargı modeli, istihbarat üretim süreçlerini etkilemiş, 1973 Yom Kippur savaşı başlamasına saatler kala bile bu inancı korumalarına neden olmuştur. Bu durum, İsrail istihbarat topluluğunun, bilişsel kapanma ihtiyacı ile karşı karşıya kaldıkları, alternatif analizleri ve bilgileri göz ardı etmesine neden olduğu söylenebilir.

Bilişsel kapanma ihtiyacını tetikleyen ikinci **nedenin ise politika seçeneklerinin kısıtlı** olmasıdır. Bilişsel kapanma ihtiyacına neden olan bu iki faktör, Yom Kippur savaşındaki istihbarat başarısızlığını soruşturan Agranat komisyonu raporu, İsrail Devlet arşivi ve bu alanda yazılmış kitap ve makaleler temel alınarak incelenecektir. Çalışma, üç bölümünde oluşmaktadır. Birinci bölümde, istihbarat analizi sürecinde bilişsel kapanma ihtiyacının hangi alanda çıktığı ele alınmakta, ikinci bölümde bilişsel kapanma ihtiyacı teorisinin kavramsal çerçevesi ortaya konularak yargı modellerinin ve kısıtlı politika seçeneklerinin bilişsel kapanma ihtiyacını nasıl etkilediği incelenmekte, üçüncü bölümde ise elde edilen bu çerçeve bağlamında 1973 Yom Kippur Savaşı incelenmektedir.

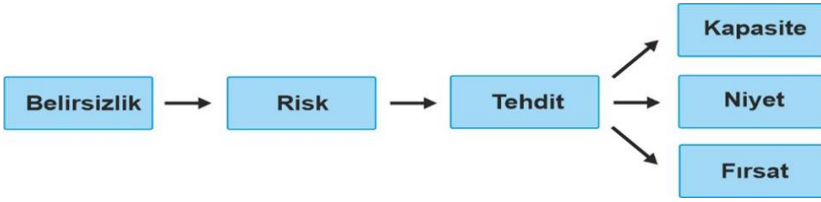
1. İSTİHBARAT ANALİZİNDE BİLİŞSEL KAPANMA İHTİYACININ ORTAYA ÇIKTIĞI ALAN

İstihbaratın, parçalı kanıtlardan yola çıkarak bütünü, ham haberlerden hareketle olay / olguları öngörmeyi sağlayan bilgiler olduğu düşünüldüğünde belirsizlik, istihbarat örgütlerinin dış bilgi ortamında karşılaştıkları önemli olgu olduğu söylenebilir. Devletler, bazı zamanlarda belirsiz politik ekosistemde karar vermek zorunda kalmakta, bu karar doğrultusunda harekete geçmekte ve pozisyon almaktadır. Politik ekosistem ne düzeyde belirsiz olursa olsun karar vericiler ve istihbarat örgütleri sahip oldukları mesleki formasyon doğrultusunda olay ve olguları kavramsal bir nitelikte görmeye eğilimli olabilmektedir (Moles, 2012). Bu bağlamda olguları belli kavram setleri ile tanımlanmakta ve bu tanımlama ışığında bütün risklere rağmen politika yürütmektedir. Örneğin, 2010 yılında Arap sokağında halk hareketleri başladığında dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, süreç henüz çok yeni olmasına rağmen bu durumu Arap Uyanışı ve tarihin normalleşmesi olarak tanımlayarak Türkiye'nin, bölge politikasını bu perspektifte oluşturmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2012). Bir sosyal olay ve olgu açıklanıp tanımlandığında, buna karşı neyin yapılacağı da ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan eğitim seviyesi, sosyal statüsü ve mesleki formasyonu ne olursa olsun kişinin belirsizliği kötü bir durum olarak algıladığı ve belirsizliği kesinliğe dönüştürmeye çalıştığı söylenebilir. Devletlerin karşı karşıya kaldığı belirsiz politik ekosistemi, ölçülebilir risk ve somut tehdit olarak ortaya koyma görevi genellikle istihbarat örgütlerine aittir. Bu bakımdan istihbarat örgütleri, devletlerin karşılaştığı olduğu belirsizlikleri gidermekte ve bu belirsizlik ortamında

devletlerin politika yapabilmesi için ölçülebilir risk veya tehditleri karar alıcılara sunmaktadır.

İstihbarat örgütleri, üzerinde çalıştığı tehditlerle ilgili bilgileri tam olarak toplaması her zaman mümkün olmadığı için bazı zamanlarda yüksek belirsizlik ortamında, bazı zamanlarda ise daha az belirsizlik alanında karşılaşılan sorun/ tehdidin ne olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bakımdan istihbarat örgütlerinin, hangi süreçler sonucunda belirsizlik ortamını, öngörülebilir hale getirdiklerinin açıklanması gerekmektedir. İstihbarat örgütleri, bir konuyu ele almaya başladıklarında düşük veya yüksek oranda belirsizlikle karşı karşıya kalabilmektedir. Karşı karşıya kalınan bu belirsizliğin giderilmesi için bilgi toplanmakta ve belirsizlikler ölçülebilir riskler haline getirilmektedir. Riskler yine toplanan bilgiler doğrultusunda somut tehdit olarak inşa edilmektedir. Bu bakımdan, istihbarat örgütlerinin tehdidi inşa etme sürecinin, belirsizlik, risk ve tehdit aşamalarından geçtiği, tehdidin de niyet, kapasite ve fırsat çarpanlarına sahip olması gerektiği ifade edilebilir.

Şekil 1. Tehdit Diyagramı (Önder, 2022)

İstihbari açıdan tehdit diyagramının bu süreçlerden geçtiği, tehdit unsurlarından olan niyetin, kararlılık ve beklenti, kapasitenin ise bilgi ve kaynaklar bileşeninden oluştuğu bilinmektedir (Prunckun, 2019). Ayrıca fırsatın da bir devletin, hedef alacağı ülkeyi algılama biçimi ve göreceli olarak zayıf olduğunu düşünmesi şeklinde değerlendirilebilir. Örneğin, Suriye'nin Hatay'ı kendi toprağı olarak görmesi durumu ele alınacak olursa, Suriye'nin, Hatay'ı geri almak için niyeti olduğu ancak bu amaca ulaşmak için yeterli askeri ve diplomatik kapasiteye sahip olmadığı, Türkiye önemli bir siyasi kriz içerisinde olmadığı durumda, bu niyetini gerçekleştirecek fırsata sahip olmadığı belirtilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bakıldığında Suriye'nin Hatay ile ilgili niyeti, ulusal güvenlik riski olarak değerlendirilebilir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2021).

İstihbari açıdan bir konu tehdit olarak değerlendirilebilmesi için bileşenlerinin tam olması gerekmektedir. Kapasite alanı daha çok hedefin

kaynakları (askeri, ekonomik, toplumsal vb. gibi) ilgili olduğu için bu alanda yapılan analizlerde bilişsel kapanma ihtiyacının ortaya çıkma olasılığının oldukça düşük olduğu ifade edilebilir. Fırsat alanında ise bir ülkenin, hedef aldığı ülke ile ilgili sahip olduğu bilgiler ışığında harekete geçme anı belirlenmektedir. Örneğin, Hamas'ın 7 Ekim saldırısının, İsrail hükümetinin iç kamuoyunda ve uluslararası alanda zayıf olduğu bir zamanda gerçekleştirilmesi, buna örnek olarak verilebilir (Önder H. M., 2023). İstihbarat örgütlerinin inşa ettiği tehdit diyagramı bağlamında bakıldığında analiz hatası olarak bilişsel kapanma ihtiyacının sadece niyet alanında ortaya çıktığı söylenebilir.

Bir hasım ülkenin liderinin ve yönetim kadrosunun gerçek niyetlerinin ne olduğunun öngörülmesinin her zaman mümkün olmadığı söylenebilir. Bu bakımdan, çeşitli nedenlerden dolayı gerçekliğe ulaşamadığında, yorum gerçeğe en yakın seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir katil zanlısının yakalanması için polisin görgü tanıklarının verdiği bilgiler ışığında robot resim yapması faile ulaşmak için kullanılan bir yöntemdir. Yapılan robot resim, failin suretinin bir çeşit yorumdur. Bu bakımdan istihbarat analizleri yapılırken aktörün niyetinin ne olduğu konusunda gerçeğe yakın veya gerçeğin bir versiyonu olarak yorumlamalar yapılmaktadır. İşte tam bu noktada bilişsel kapanma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

2. BİLİŞSEL KAPANMA İHTİYACI

Bilişsel kapanma ihtiyacı, bir konuda yargıya varma isteğinden kaynaklanmakta ve kapanma ihtiyacında kişilik özelliklerinin ve karşılaşılan karmaşık durumların da etkisi olduğu bilinmektedir. (Donna M. Webster, 1994). Sosyal çevre ve yetiştirme tarzına göre bazı kişilerin daha yüksek bilişsel kapanma ihtiyacına sahip olduğu bazıların ise daha düşük olduğu bilinmektedir. Kapanma ihtiyacını tetikleyen temel motivasyonun, bir konu /olay ile ilgili gecikmeden karara varma ve bu karar doğrultusunda tutum geliştirme isteği olduğu söylenebilir. Örneğin bir kriz durumunda kişiler veya devletler, sorunla ilgili bir karara varmadan tutum geliştiremeyeceği için bir an önce sorunu anlama ve karara varma ihtiyacı hissetmektedir. Yargıya varma, öngörülebilirlik ve politikaya rehberlik sağlamaktadır. Bir yargıya varılamadığında, tutum geliştirmekte geç kalılabilmekte ve geç kalmanın maliyetleri ile karşı karşıya kalılabilmektedir. Bu bakımdan, zaman baskısı bilişsel kapanma ihtiyacını tetikleyen birinci neden olduğu

ikincisinin ise öngörülebilirlik ve uygun politika geliştirme isteği olduğu ifade edilebilir (Arie W. Kruglanski E. O., 2010).

Bilişsel kapanma ihtiyacı, herhangi bir konu ile ilgili bilgi işleme süreçlerinin durdurularak yargıya varma şeklinde tanımlanabilir. Yargıya varma işlemi bir süreçten oluşmakta ve incelenen özne ile ilgili bilginin toplanması ve işlenmesi sürecini içermektedir. Yargıya varma işleminde, bilgi toplama ve işleme sürecinin sonsuza kadar devam etmediği, analist yargıya varacak düzeyde ve kalitede bilginin var olduğunu düşündüğünde bilgi işleme sürecini durdurmakta ve bu durma noktasında bilişsel kapanma ihtiyacını oluşturmaktadır (Jong An Choi, 2008).

Bilişsel kapanma ihtiyacı anını belirleyen bir diğer etmen ise analistin a priori olarak aradığı bilgiyi bulmasıdır. İstihbarat analistlerinin genellikle ön hipotezlere göre çalıştığı ve bu ön hipotezler doğrultusunda toplama faaliyetlerini yönlendirdiği bilinmektedir. Bu bağlamda, analistin ön hipotezlerini doğrulayan bilgiyi aramaya çalıştığı, bu bilgiyi bulduğunda kapanma ihtiyacının ortaya çıktığı söylenebilir. Örneğin Türkiye’de her devalüasyondan sonra askeri darbenin geldiği, 1958 devalüasyonundan sonra 1960 darbesinin, 1970 devalüasyonundan sonra 1971 muhtırasının, 24 Ocak 1980 ekonomik buhranından sonra 1980 darbesinin geldiği iddia edilmektedir (Oda TV, 2015). Büyük ekonomik krizlerin, askeri darbeleri tetiklediği ön hipotezi ile çalışan bir analist, bu bağlamda veri toplayacak ve krizin ordu içerisindeki cunta faaliyetlerine etkisini takip etmeye çalışacaktır. Bu ön hipotezi doğrulayacak haberler toplanırsa, analistin bilişsel kapanma ile karşı karşıya kalması mümkün hale gelmektedir.

Bilişsel kapanma ihtiyacının iki temel türü olduğu ifade edilmekte, genel kapanma ihtiyacı ve özel kapanma ihtiyacı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel kapanma ihtiyacı, çalışılan konu ile ilgili belirsizliğin yaratacağı kafa karışıklığı ve eylemsizliği gidermek için kesin bir yargıya varma isteği olarak tanımlanmaktadır (Richard E. Petty, 1986). Örneğin, zaman baskısı altında çalışan bir istihbarat analisti, takip ettiği bir terör eylemi ile ilgili ne, nerede ve kim soruları ile ilgili bilgi bulup, bu terör eyleminin ne zaman ve nasıl olacağına dair bir yargıya varamadığında, bu terör eylemine karşı önlem alınamayacaktır. Haber unsuru eksik olmasına rağmen bu haber, kolluk kuvvetleri ile paylaşıldığında da ilgili unsurların önlem geliştirmesi için uygun kesinlik içermediğinden dolayı zaafın ortaya

çıkma ihtimali bulunmaktadır. Bu bakımdan genel kapanma ihtiyacının temel nedeninin eyleme geçilebilir kesinlik olduğu söylenebilir.

Özel bilişsel kapanma ihtiyacı ise, analistin ideolojik kodlarından, duygusal ve düşünsel yapısından dolayı ortaya çıkmaktadır (Rachel M. Calogero, 2009). Bu bağlamda özel bilişsel kapanma ihtiyacını tetikleyen ana unsurun motivasyonlu ön yargılar olduğu söylenebilir. Suriye Devlet başkanı Esad gitmeden, Suriye’de düzen ve istikrarın sağlanamayacağını ifade eden siyasi iktidarın görüşü ile uyumlulaşmak için istihbarat analistinin kanıtları Esad’ın gideceği şeklinde yorumlaması, bu konuya örnek olarak verilebilir (Kodaman, 2023).

Özel bilişsel kapanma ihtiyacı, değerlendirme süreçlerine ön yargı getirmekte, bir yargıya varıldıktan sonra yargı ihtiyaca dönüşmekte, bir kanıya sahip olma ihtiyacından bir yargıya varıldığında, bu yargı savunulmakta ve düşünsel körlük ortaya çıkmaktadır. Pratik işleyiş dikkate alındığında, zaman baskısı nedeni ile işleme sürecinin sonsuza kadar devam etmeyeceği, belli noktada bilişsel kapanma ihtiyacının ortaya çıkacağı söylenebilir. Analiz sürecinde bilişsel kapanma ihtiyacının erken ortaya çıkmasının, erken yargıya varmanın ve varılan yargının dondurulmasının, analiz süreçlerini olumsuz etkilediği ileri sürülebilir.

İstihbarat analistlerinin zaman baskısı altında çalıştığı dikkate alındığında mümkün olduğunca çabuk bir yargıya varmak için bilişsel kapanma ihtiyacının yüksek olduğu ve yargıya vardıldıktan sonra görüşlerini bir stratejik sürpriz ortaya çıkana kadar korumaya eğilimli oldukları söylenebilir. Zaman baskısı, altında çalışan analistler, *a priori* olarak yani geliştirdikleri ön hipotezi doğrulayacak emare yakaladıklarında kapanma ihtiyacının gerçekleştiği ileri sürülebilir. Kapanma gerçekleşip yargıya varıldıktan sonra, varılan yargı ile çelişen yeni bilgiler göz ardı edilmekte, farklı hipotezlere işaret eden bilgiler reddedilmekte ve farklı görüşlere tolerans düşmektedir. Yargıda donma gerçekleştiğinde ise yeni gelen bilgileri, varılan yargıyı destekleyecek şekilde yorumlama eğilimi ortaya çıkmaktadır (Arie W. Kruglanski, 1996).

Uri Bar Joesph ve Arie W. Kruglanski’nin Yom Kippur savaşını Bilişsel kapanma ihtiyacı perspektifinden incelediği çalışmalarında, kapanma ihtiyacını tetikleyen temel unsurların analistin kişilik özellikleri, iş yapma stilleri ve otoriter yönetim tarzı olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, AMAN Başkanı General Eli Zeira ve Mısır ve Kuzey Afrika Baş analisti

Yarbay Yona Bandman'ın yüksek bilişsel kapanma ihtiyacına sahip olan otoriter ve farklı fikirlere hoşgörüsü düşük kişiler oldukları vurgulanmaktadır (Uri Bar-Joseph, 2003).

Bu değerlendirmeler bir yönü ile doğru olsa bile analistlerin sadece kişiliklerine odaklanmak, örgütsel başarısızlığı tek başına açıklamada yetersiz kalacağı için bu analizin bazı eksiklikler barındırdığının belirtilmesi gerekmektedir. Bilişsel kapanma ihtiyacının kişilik özellikleri, yönetim tarzı ve iş anlayışının ötesinde, yargı modelinin ve kısıtlı politika seçeneklerinin de bilişsel kapanma ihtiyacını tetiklediği değerlendirilmektedir. Yargı modeli, analistin karara varma sürecini etkilemekte, kısıtlı politika seçeneklerinin ise yargıda donmayı beslediği değerlendirilmektedir.

2.1. Yargı Modeli ve Bilişsel Kapanma İhtiyacı İlişkisi

İstihbarat analistlerinin, belli duygusal (Altan, 2020), ideolojik ve düşünsel kodlara göre çalışılan konuları incelediği ve hiçbir yargının motivasyonel bir boşlukta gerçekleşmediği ifade edilebilir. Stratejik seviyede sorunlar ele alınırken bilgi boşlukları veya çelişkili fazla bilgi olduğunda, zaman baskısının da etkisi ile kanıta dayalı analizlerde yapmak yerine öngörülere, temel istihbarat bilgilerinden üretilen yargı modellerine dayanılarak değerlendirmeler yapıldığı ve bu durumun hata payını artırdığı belirtilmektedir (Davis, *Combating Mind-Set: Improving the Quality of Analysis*, 1991).

İstihbarat örgütlerinin sahip olduğu temel istihbarat bilgileri ışığında vakaları ele aldığı ve bu bilgi örüntülerinin istihbarat üretim süreçlerini etkilediği söylenebilir. Yargı modelleri, bilgi toplama ve bilgi yığınlarını tasnif etmek için kullanılan bir çerçeve şeklinde tanımlanabilir. Realist teori ışığında bir devletin dış politikası inceleniyorsa, teorinin kavram setleri bağlamında bilgi toplanmakta ve teorik bağlama uymayan bilgiler göz ardı edilmektedir. İstihbarat örgütlerinin temel istihbarat bilgilerini hafıza olarak kullanan istihbarat analisti, bu bilgi örüntüleri ve yargı modeli bağlamında haberlerin derlenmesini istemekte ve bu doğrultuda bilgileri işlemektedir.

Pearl Habor istihbarat başarısızlığını açıklayan çalışmalarda, istihbarat başarısızlığının temel nedeninin bilgi eksikliği olmadığı, Amerikan askeri liderlerinde var olan Japonya'nın Amerika'ya karşı bir savaşı kazanamayacağı inancından dolayı, Japonya'nın Amerika Birleşik Devletlerine karşı saldırı yapacağını gösteren emarelere karşı duyarsızlaştıkları ifade edilmektedir (Wohlstetter, 1962). Bu değerlendirme

aslında Amerika Birleşik Devletleri askeri liderlerinin sahip olduğu yargı modelinin, Japonya'nın hiçbir koşulda ne topyekûn bir saldırıyı ne de kısmı saldırıyı yapamayacağına dair inancının, istihbarat üretim süreçlerine zarar verdiği ve bilişsel kapanma ihtiyacını tetiklediğini göstermektedir.

Yargı modellerinin, bilişsel kapanmaya neden olmasına dair ikinci örnek olarak CIA'nın 1979 İran devrimini öngörememesi verilebilir. CIA, Ortadoğu ülkesinde bir liderin ordu, polis ve istihbaratı tam anlamıyla kontrol altında tuttuğu durumlarda, bir ayaklanma ve halk hareketi iler iktidar değişiminin mümkün olmadığı şeklinde bir yargı modeline sahipti (Jervis, 2011).

Bu yargı modeli, CIA'nın toplama faaliyetlerini de yönlendirmiş, Şah'ın ordu, polis ve istihbarat kurumları arasında bir görüş farklılığı ve kırılma olup olmadığını araştırmaya sevk etmiştir. Şah ile güvenlik aygıtı arasında bir ayrışma olmamasına rağmen, 1979 yılında rejim değişikliği olmuştur. İstihbarat örgütlerinin temel istihbarat bağlamında oluşturmuş oldukları yargı modellerinin, toplama planının yönlendirilmesinden, bilgiyi işlemeye kadar bütün süreçleri etkilediği ve bu yargı modelini destekleyen emareler ortaya çıktığında bilişsel kapanmaya ihtiyacının ortaya çıktığı söylenebilir.

Ümit Özdağ, CIA'nın Şah'ın devrilmesini öngörememesini Fransız doktorların, Şah'a verdiği ilaçların etkisi ile iradesini, muhakeme yeteneğini ve karar alma yeteneğini zayıflattığının farkında olmamalarına bağlamaktadır (Özdağ, 2008). Bu bağlamda CIA, İran'da kitle gösterileri arttığında, rejim değişikliğine dair bütün emareler olmasına rağmen, yargı modelleri bağlamında Şah Rıza Pehlevi ve güvenlik kurumları arasında bir ayrışmaya dair bilgi aradıkları için diğer bütün bilgileri göz ardı etmelerine neden olmuştur (Daugherty, 2001). Bu bağlamda birinci bulgu olarak, yargı modellerinin, karara varma sürecinde bilişsel kapanmaya neden olan temel etken olduğu değerlendirilmektedir. Yargıya varıldıktan sonra donma durumunu tetikleyen ve besleyen etmenin ikinci etmenin ise kısıtlı politika seçenekleri olduğu değerlendirilmektedir.

2.2. Kısıtlı Politika Seçenekleri Bilişsel Kapanma İhtiyacının Bileşeni Olan Yargıda Donmaya Neden Olur

İstihbarat analizlerinin politik bağlamı dikkate alması gerektiği ve politik bağlamı dikkate almadan yapılan analizlerin, karar vericiler tarafından genellikle kullanılmadığı ifade edilmektedir. İstihbarat analizlerine siyasi ton ve bağlam kazandırmaya çalışma sürecinde, analistler genellikle siyasi liderlerin politik hassasiyetini dikkate aldığı ifade edilebilir. İstihbarat analistlerinin yargıda donma durumu ile siyasi liderlerin politika tercihleri arasında doğru orantı olduğu ileri sürülebilir (Chirumbolo, 2002).

İstihbarat üretim süreçleri dikkate alındığında, siyasi müşterinin isteği ile belirlenen politik çerçeve ve karar vericinin talebinin içeriği analizin siyasi tonunu ve bağlamını doğrudan etkilemektedir. Bu durum istihbarat analistlerinin politika seçeneklerine uyumlulaşmak için motivasyonlu önyargı ile hareket etmesine neden olduğu söylenebilir. Motivasyonlu önyargılarda, siyasi liderin politika tercihi, analistin muhakeme sürecini etkileyerek tehdit algısının şekillendirilmesinde rol oynamaktadır. Siyasi liderler bir politika seçeneğini tercih ettiğinde, analistler bu seçeneğin başarılı olma olasılığını çeşitli nedenlerle abartabilir. Ayrıca, siyasi liderler, sonuca ulaşmak için tek seçeneğin tercih edilen politika olduğuna inandığına, analistlerde, mevcut veya gelen bilgileri belirlenen politikanın başarılı olacağını gösterecek şekilde yorumlama eğilimine sahip olma olasılığı bulunmaktadır (Snyder, 1989).

İkinci dünya savaşında Almanya'nın Sovyetler Birliğine saldırma niyeti ile ilgili tahminlerde birçok emare ve bilgi olmasına rağmen analistlerin bilişsel kapanma ihtiyacına neden olan en önemli faktörün Stalin'in kısıtlı politika seçeneği olduğu ifade edilmektedir. Stalin, Hitler'in Batı'daki savaşı bitirmeden Sovyetlere karşı savaş başlatmayacağına inanması ve Sovyet ordusunun, Alman ordusuna karşı savaşmak için hazır olmadığını düşünmesi, Hitler ile çatışmadan kaçınmaya çalışmasına neden olmuştur (Murphy, 2006). Stalin'in, bu politika tercihi süreç içerisinde Sovyet istihbaratındaki analistlerin bilişsel kapanma ihtiyacını tetiklemiş ve Hitler'in savaş hazırlığına dair elde edilen bilgilere rağmen, bu bilgilerin Sovyetler Birliği ve Almanya arasındaki ilişkiyi bozmak için üretilmiş Batılı istihbarat örgütlerinin dezenformasyonu olduğu sonucuna varmalarına neden olmuştur. Bu yargıya varıldıktan sonra savaşın başlayacağına dair bütün göstergeler göz ardı edilmiştir (Uri Bar -Joseph, 2009).

Siyasi liderlerin hedef ülkeyi algılama biçimi ve politika seçenekleri, -örneğin hedef ülke ile var olan siyasi sorunları çözmek için bir savaşı göze

alıp almayacağı, sorunların çözümünde hangi araçların kullanacağı gibi hususlar- istihbarat analizine bağlam kazandırılması sürecinde etkili olmaktadır. Bu bakımdan kısıtlı politika seçenekleri analistlerin motivasyonlu önyargı ile bilgi işleme sürecini yürütmesine neden olmakta ve bu durum yargıda donma durumunu tetiklemektedir.

Bu kavramsal çerçeve ışığında İsrail Askeri İstihbarat Teşkilatı AMAN'ın Yom Kippur savaşı öncesinde karşı karşıya kaldığı bilişsel kapanma ihtiyacının incelenmesi gerekmektedir. İsrail istihbarat topluluğunun görev alanları dikkate alındığında AMAN'ın askeri tehditlerle ilgili değerlendirme yapmakla yükümlü olduğu ve diğer istihbarat örgütlerinin elde ettikleri bilgi ve değerlendirmeleri AMAN'a ilettiği ve nihai değerlendirmeyi yapıp siyasi ve askeri liderlere sunma görevinin bu teşkilatta olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan, savaş öncesi AMAN'ın bilişsel kapanma ihtiyacının analiz edilmesi gerekmektedir.

3. YOM KİPPUR SAVAŞI ÖNCESİNDE ANALİZ HATASI OLARAK BİLİŞSEL KAPANMA İHTİYACI

AMAN'ın analiz bölümü başkanlığı yapmış olan emekli Tuğgeneral Yossi Kuperwasser, Yom Kippur savaşında, analiz hatasına neden olacak bilgi eksikliklerinin olmadığı aksine savaş hazırlıklarını gösteren onlarca bilgiye rağmen, bu savaşı öngörmekte başarısız olduklarını ifade etmektedir.

Enver Sedat'ın, 1972 son baharında İsrail'e karşı savaş başlatma kadarını aldığını, 24 Ekim 1972'de ise Mısır Ordusunun Yüksek Komuta konseyine savaş için hazırlık talimatını verdiğini, ifade etmiştir. 6 Ekim 1973'te savaş başlayana kadar Mısır'ın göreceli askeri güç zayıflığına rağmen, Sedat'ın niyetini değiştirip her ne pahasına olursa olsun savaşa karar verdiğini göremediklerini belirtmektedir. Kuperwasser, askeri istihbaratın, birçok konuda bilgi topladıklarını, Mısır ordusunun askeri kapasitesi konusunda fazla bilgi ve her düzeyde kaynağa sahip olmalarına rağmen Enver Sedat'ın niyetini tahmin etmekte yanıldıklarını ifade etmektedir (Önder H. M., 2023). Bu bağlamda bakıldığında bilişsel kapanma ihtiyacının yukarıda da belirtildiği gibi analizlerde hasmın niyeti ile ilgili değerlendirme yapılırken ortaya çıktığı söylenebilir. Düşmanın niyeti ile ilgili değerlendirme yapılırken, hedef ülkenin liderinin, istihbarat örgütü tarafından nasıl algılandığının ortaya konulması gerekmektedir.

AMAN'ın, Enver Sedat İktidara geldikten sonra Sedat ile ilgili hazırladığı profilde, entelektüel olarak yetersiz, dar görüşlü, özgün siyasi

görüşleri olmayan, vasat bir siyasi lider olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca, Sedat'ın cahil, yeteneksiz, politika oluşturma konusunda becerisi olmayan biri olarak görüldüğü, liderlik becerilerinin Mısır'ı yönetmeye yeterli olmadığı, iktidarı tam olarak kontrol edemediği ve Mısır'da Nasır gibi güçlü bir lider olma konusunda yetenekleri olmadığı belirtilmiştir (Gelber, 2012). Bu bağlamda Enver Sedat'ın kamuoyu önünde yaptığı bütün açıklamalar, İsrail analistler tarafından küçümsenmiş ve MOSSAD'ın Nasır'ın damadı Eşref Mervan (Bar-Joseph, 2016) gibi bir kaynağa sahip olmasına rağmen, Sedat'ın kararlı kişiliği ve ulusal gurura düşkünlüğü göz ardı edilmiştir.

İsrail Askeri istihbarat Teşkilatı, bu profil analizi bağlamında Enver Sedat'ın savaş başlatmak gibi önemli bir kararı alacak liderlik özelliklerinden yoksun olduğu sonucuna varmıştır. Bütün bu bilgilerden hareketle, bilişsel kapanma ihtiyacının düşmanın niyetine yönelik değerlendirmeler yapılırken ortaya çıktığı söylenebilir. Bilişsel kapanmaya neden olan ikinci etmenin ise istihbarat örgütlerinin sahip olduğu temel istihbarat bağlamında oluşturdukları yargı modelleridir.

3.1. AMAN'ın Yargı Modelinin Bilişsel Kapanma İhtiyacını Tetiklemesi

İstihbarat örgütleri yaşadıkları tecrübeler ve temel istihbarat bilgileri bağlamında yargı modelleri oluşturmakta ve bu yargı modelleri, yeni vakaların inceleme sürecini ve bilişsel kapanma ihtiyacının bileşeni olan yargıya varma sürecini etkilemektedir. İsrail Askeri İstihbarat Teşkilatı AMAN, Mısır ordusunun, kapsamlı bir savaş başlatabilmesi için İsrail içlerini vurabilecek uçaklara veya karadan karaya atılan uzun menzilli füzeleri olmadan bir savaşı başlatamayacağı yargısına sahipti. Bu değerlendirmeler, düşmanın niyeti, kararlılığı ve ulusal gururu gibi savaş kararı verilmesi sürecinde etkili olan soyut unsurları açıklayamamaktadır. İsrail askeri istihbaratının sahip olduğu bu yargı modeli, Yom Kippur savaşı öncesindeki bütün istihbarat değerlendirmelerini etkilediği ve bu yargı modeli bağlamında bilgilerin değerlendirildiği ve savaş ihtimalini ortaya koyan 11 stratejik uyarı, bu yargı modeline uymadığı için göz ardı edilmiştir (Bar-Joseph, Israel's 1973 Intelligence Failure, 1999).

İsrail askeri istihbarat teşkilatı, 1967 savaşında İsrail'in sahip olduğu hava gücünün ve Mısır şehirlerini bombalamasının Cemal Abdülnasır'ı durduran en önemli etken olduğunu düşünmekteydi ve Mısır'ın hava gücünün yetersiz olmasından ve İsrail şehirlerini vuracak uzun menzilli füzelere sahip olmamasından dolayı bir yıpratma savaşı veya topyekûn savaş

başlatamayacağı sonucuna vardı. Bu durum, İsrail'in önceki savaşlarda edindiği tecrübeler ışığında oluşturmuş olduğu, Mısır hangi durumda bir savaş başlatılır şeklinde oluşturmuş olduğu bir yargı modeli olduğunu göstermektedir.

AMAN'ın sahip olduğu bu yargı modelinin güçlendiren en önemli etken Yom Kippur savaşı öncesinde Mısır ve Sovyet görüşmelerinde, Enver Sedat ve yardımcılarının Rus muhataplarına uzun menzilli füzelere, avcı uçaklarına ihtiyaçları olduğunu, bunlar olmadan İsrail'e karşı başarılı olmayacaklarını ifade etmeleridir. Bu görüşme ile ilgili bilgileri İsrail'e Nasır'ın damadı Eşref Mervan iletmıştır. Bu bilgi, AMAN'ın yargı modelinin güçlenmesine ve Enver Sedat'ın bu koşulları sağlamadan savaş kararı alamayacağı yargısına varmalarına neden olmuştur (Gelber, *The Collapse of the Israeli Intelligence's Conception: Apologetics, Memory and History of the Israeli Response to Egypt's Alleged Intention to Open War in May 1973*, 2012). İsrail'in bu yargı modeli ile Mısır yüksek askeri komuta heyetinin görüşleri arasında paralellik bilinmektedir. Mısır askeri elitlerinde de hava kuvvetlerini güçlendirmeden ve uzun menzilli füzelere sahip olmadan İsrail'e karşı bir savaşın kazanılmayacağı görüşü hâkim durumdaydı. Ancak Enver Sedat, bu görüşü savunan Mısır ordusunun yüksek rütbeli subaylarını görevden aldığı da bilinmektedir (Yossef, 2014). Bu bilgiler, Enver Sedat'ın, hava gücünü güçlendirmeden de savaşı başlatma kararlığına sahip olduğunun göstermekte ancak İsrail askeri istihbarat teşkilatı, Mısır'ın savaşı başlatmak için gerekli olan koşulları yerine getirmediği için, Mısır ve Suriye'nin savaş hazırlıklarına dair bütün bilgileri göz ardı etmelerine neden olmuştur.

Yukarıdaki bölümde de belirtildiği gibi yargı modeli, yeni gelen bilgilerin göz ardı edilmesine ve yeniden yorumlanmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan AMAN'ın yargı modeline uymayan savaş hazırlıklarına dair bilgiler, yargı modeline uyacak şekilde yorumlanmıştır. Mısır ordusunun sınırdaki yaptığı yığınaklar, olağan tatbikatı olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Suriye'nin yaptığı savaş hazırlıkları, Mısır olmadan bir savaşa giremeyecekleri gerekçesi ile görmezden gelinmiştir. En önemlisi AMAN'ın, 1972 yılında Mısır Ordusunun, Süveyş kanalının nasıl geçeceğine dair elde edilen savaş planı, yargı modeline uymadığı için görmezden gelinmiştir (Bar-Joseph, 2013).

İsrail askeri istihbaratı, yargı modeli üzerinden bütün bilgileri okuması ve savaş olasılığını düşük olduğunu değerlendirilmesinden sonraki süreçte, Mısır'ın savaş hazırlıklarına dair gelen bütün bilgilere karşı duyarsız kaldıkları ve bu yargıda donma durumuna ise İsrail karar vericilerinin kısıtlı politika seçeneklerine sahip olmasının etkili olduğu söylenebilir.

3.2. İsrail'in Kısıtlı Politika Seçeneklerinin Yargıda Donmaya Neden Olması

Dönemin İsrail Başbakanı Golda Meir, Yom Kippur savaşı öncesinde kısıtlı politika seçeneklerine sahip olduğu bilinmektedir. Bu kısıtlı politika seçeneklerinden en önemlisi, Mısır'a karşı önleyici bir saldırı ile Mısır ve İsrail arasında bir savaşı tetiklemek istememesidir. Bu durumu, Golda Meir, savaş sonrası kurulan ve ihmalleri araştıran Agranat Komisyonunun raporunda açıklamaktadır. Meir, önleyici bir saldırı yapmaları halinde, Amerika Birleşik Devletlerinden askeri ve siyasi destek alamayacaklarını, 1967 savaşında ilk saldırıyı yapmalarının Amerika ile ilişkilerde sorun yarattığını, bu nedenle, topyekûn bir savaşı tetikleyecek önleyici saldırı yapmadıklarını ifade etmektedir (Israel State Achives, 1973). Önleyici saldırı ile ilgili dönemin savunma bakanı Moşe Dayan, şunları ifade etmektedir; önleyici saldırı tercih edilebilir bir seçenek olduğunu ancak bunun siyasi olarak göze alınabilecek bir durum olmadığını, 1967 savaşının koşullarında olmadıkları için Yom Kippur savaşında bu seçeneği tercih etmediklerini belirtmiştir (Ben-Zvi, 1995).

Golda Meir'in ikinci politika kısıtı ise Mısır'ın savaş başlatmaması halinde, askeri güçleri gereksiz yere sefer edilmesine ve İsrail toplumunun ulusal rutin faaliyetlerinin aksamasına neden olmak istememesidir. Meir'in bütün ulusal gücü sefer etmesi ve yedek askerleri de savaş için hazırlaması durumunda hem İsrail ekonomisini olumsuz etkileme ihtimali söz konusu olabilirdi hem de İsrail'in aşırı teyakkuz hali, Mısır'la güvenlik ikilemine neden olup savaşı tetikleme ihtimali bulunmaktaydı. Bütün bu etmenler İsrail siyasi liderliğinin kısıtlı politika seçeneklerine sahip olduğu, bu durumda İsrail askeri istihbarat teşkilatında, Mısır ve İsrail arasındaki kısmı barışçıl statükonun devam etmesi yönündeki politik tercihlere uyumlulaşmak için bilişsel kapanma ihtiyacını ortaya çıkardığı ifade edilebilir (Michelle Dugas, 2018). Politika tercihliilerinin istihbarat analiz süreçlerini etkilediği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda askeri istihbaratın, bu politik bağlam doğrultusunda yargılarında dondukları ve

savaş hazırlıklarına işaret eden bilgilere karşı duyarsız kaldıkları ve bilgileri yeniden yorumlayarak varılan yargıyı destekleyecek hale getirdikleri söylenebilir. Savaşa saatler kala, kanal cephesinde Mısır ordusunun askeri yığınağına dair gelen bilgilere rağmen AMAN analistleri, bu konuşlanma ve askeri hareketlilik bir saldırı girişiminin parçası olarak görülse de Mısır ve İsrail arasındaki askeri güç dengesinde bir değişiklik olmadığı için Mısır'ın bir savaş başlatma niyetinin düşük olasılık olduğu belirtmiştir.

Yom Kippur savaşına saatler kala, MOSSAD başkanı Zvi Zamir, Enver Sedat'ın yakın kurmayı olan Cemal Abdülnasır'ın damadı Eşref Mervan'dan net bilgiler elde etti ve savaşın başlamasının kesine yakın bir ihtimal olduğuna ikna oldu. MOSSAD başkanı, aldığı bu bilgileri, İsrail devlet kademelerine dağıttı (Israel State Archives, 1973). Bu bilgilere rağmen, AMAN başkanı Zeira, Enver Sedat'ın siyasi açıdan bir savaşa ihtiyacının olmadığını, Mısır'ın sınırlı bir saldırı yapsa bile askeri kapasitelerinin yetersizliğinden dolayı Süveyş kanalını geçmeye cesaret edemeyeceklerini ifade etmiştir (Israel State Archives, 1973). Bu yorumlar, AMAN'ın MOSSAD'ın son dakika uyarısına rağmen daha önce vardıkları yargıda donduklarını göstermektedir.

Siyasi liderliğin kısıtlı politika seçeneklerinin istihbarat analistlerinin vardıkları yargıda donmalarına neden olduğu ve donmanın da yeni gelen bilgileri, var olan görüşe göre yeniden yorumlama eğilimini ortaya çıkardığı bilinmektedir. Bu bakımdan 5 Ekim günü Golda Meir ile AMAN başkanının katıldıkları bir toplantıda, Meir, AMAN başkanı General Eli Zeira'ya Sovyetler Birliğinin Mısır'daki vatandaşlarını neden tahliye ettiği sorusunu sormuş, General Zeira, bu soruya üç olasılık olabileceği cevabını vermiştir. Birincisi Sovyetler Birliği, İsrail'in Mısır'a saldıracağını düşünüyor. İkincisi Mısır ve Suriye'nin İsrail'e saldıracağını değerlendiriyorlar, üçüncü olasılık olarak ise Sovyetler ve Araplar arasında bir kriz durumu yaşanıyor. Ek olarak Sovyetlerin Arapları İsrail kadar iyi tanımadıklarından dolayı Mısır ve Suriye'nin İsrail'e saldıracağına dair yanlış bir yargıya varmış olabilirler, değerlendirmesinde bulunmuştur (Shlaim, 1976). Bu veriler, kısıtlı politika seçeneklerinin, istihbarat analistlerinin vardıkları yargıda donmalarına neden olduğu ve stratejik sürpriz ortaya çıkmadan, dondurulmuş yargıların değişmediğini göstermektedir.

SONUÇ

İstihbarat analizinde ortaya çıkan değerlendirme hatalarının genellikle bilgi eksikliğinden kaynaklandığına dair genel bir kanaat olduğu söylenebilir. Ancak literatür dikkate alındığında, analiz hatalarının bilgi eksikliğinden kaynaklanmadığı aksine bilgi fazlalığı durumlarında bile analiz hatalarının yapıldığı görülmektedir. Analiz hatalarında, bilgi işlenirken düşülen bilişsel tuzaklara dair çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin istihbarat analizinde bilişsel ön yargı kavramı, bilgi işlenirken, analistin neden bilinçsizce yanlış sonuçlara ulaştığının cevabını vermektedir. Bu tekil çalışmalar, bilişsel kapanma ihtiyacı teorisi gibi bilgi işleme süreçlerini bütünlüklü olarak açıklayamamaktadır. İstihbarat analizi sürecinde bilişsel kapanma ihtiyacının hangi alanda ortaya çıktığına dair akademik bir çalışma bulunmadığından hareketle, bu çalışmada ilk olarak bilişsel kapanma ihtiyacının nerede ortaya çıktığının cevabı aranmış ve ilk bulgu olarak bilişsel kapanma ihtiyacının düşmanın niyeti ile ilgili yapılan tahminlerde ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Niyet kısmında bilişsel kapanma ihtiyacının nasıl ortaya çıktığı ile ilgili oluşturulan tehdit diyagramı bağlamında detaylı olarak açıklanmıştır.

Bilişsel kapanma ihtiyacı teorisi, analistlerin, bilgi işleme süreçlerini neden durdurduğu üzerine odaklanmaktadır. Teori, bilgi işleme sürecinin durdurulmasını zaman baskısı olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında *a priori* olarak yani ön hipotezlerle bir konu çalışıldığında, hipotezi doğrulayan emareler ortaya çıktığında da zaman faktörünün de etkisi ile bilişsel kapanmanın ihtiyacının ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Bilişsel kapanma ihtiyacının, iki türü olduğu bunlardan birincisi olan genel kapanma ihtiyacının belirsizlikle mücadele etmekte zorlanan insan zihninin kesinliği yakalama ihtiyacından kaynaklandığını belirtilmektedir.

Özel kapanma ihtiyacının ise duygusal, ideolojik ve düşünsel ve motivasyonel nedenlerden dolayı gerçekleştiği ifade edilmektedir. Teorinin, iki temel argümanı olan yargıya varma ve donma kavramları, kişilerin bir konu hakkında nasıl yargıya vardıkları ve yargıya vardıktan sonra görüşte donmanın gerçekleşmesinin nedenleri üzerinde durmaktadır. Kişilik özelliklerinin, otoriter yönetim tarzın ve farklı görüşlere hoşgörüsüzlüğün, yüksek bilişsel kapanma ihtiyacını tetiklediği ifade edilmektedir. Bu faktörlerin yanında, bu çalışmada yargı modellerinin ve kısıtlı politika seçeneklerinin bilişsel kapanma ihtiyacının tetiklediği ileri sürülmüştür.

Yargı modeli, istihbarat örgütlerinin sahip olduğu temel istihbarat bağlamında oluşturduğu, bir devletin hangi koşullarda nasıl davranır şeklinde ifade edilebilecek ön kabullerdir. Bu bağlamda, yargı modelleri hem toplama süreçlerini yönlendirmekte hem de yargıya varma sürecini etkileyerek bilişsel kapanma ihtiyacına neden olmaktadır. Politika seçeneklerinin kısıtlı olması ve karar vericilerin politik tercihi, istihbarat analizinin siyasi tonunu ve bağlamını etkilemektedir. Bu bakımdan politika seçeneklerinin kısıtlı olması, istihbarat örgütlerinin analizlerinde vardıkları yargılarda donmaya neden oldukları değerlendirilmektedir.

Yom Kippur savaşı incelendiğinde İsrail askeri istihbarat teşkilatı AMAN'ın, Enver Sedat'ın savaşı başlatacak liderlik özelliklerine sahip olmadığı şeklinde olumsuz profil analizi ve Sedat'ın niyetine dair yanlış varsayımları bilişsel kapanma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. İkinci neden ise AMAN'ın hatalı yargı modelidir. Bu model bağlamında AMAN, Mısır Ordusu karadan karaya uzun menzilli füzelere ve uçaklara sahip olmadan bir savaş başlatamayacağına dair geliştirdikleri varsayımdı. Bu yargı modeli toplama faaliyetlerini de yönlendirmiş, Mısır'ın bu askeri kapasiteye erişemediği için savaş hazırlığına dair yapılan 11 stratejik uyarı göz ardı edilmiş, bazı bilgiler, modele uyacak şekilde yeniden yorumlanmıştır.

Golda Meir, en olumsuz senaryoya göre hareket edip, savaş hazırlıklarına dair emarelere karşı, önleyici saldırı yapmaya isteksiz olduğu bilinmektedir. Bunun birinci nedeni, ilk saldırıyı İsrail'in yapması halinde, Amerika-İsrail ilişkilerini olumsuz etkileyeceğine dair görüştü. İkinci neden ise hatalı bir değerlendirmeye dayanarak bir önleyici saldırı yapılması halinde Mısır ve İsrail arasında topyekûn bir savaşı tetiklemekten çekinmesi olduğu görülmektedir. Ayrıca İsrail ordusunu yüksek alarm durumunda tutulmasının, toplum hayatını olumsuz etkileyeceği düşüncesi ve sürekli teyakkuz halinin yaratacağı ekonomik maliyetler, Golda Meir'i politik açmazla sokmuştur. Bu açmazlar, İsrail Askeri istihbaratının analizlerine yansıdığı ve yargıda donmaya bu hususların sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Askeri İstihbaratın politik açmazdan kaynaklanan bu yargıda donma durumu, savaşa saatler kala bile değişmemiştir.

KAYNAKÇA

Altan, S. (2020). Karar Alma Sürecinde Duyguların Rolü ve Etkisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 52-65.

- Arie W. Kruglanski, D. M. (1996). Motivated Closing of the Mind: "Seizing" and "Freezing". *Psychological Review*, 263-283.
- Arie W. Kruglanski, E. O. (2010). Lay Epistemic Theory: The Motivational, Cognitive, and Social Aspects of Knowledge Formation. *Social and Personality Psychology Compass*, 939-950.
- Bar-Joseph, U. (1999). Israel's 1973 Intelligence Failure. *Israel Affairs*, 11-35.
- Bar-Joseph, U. (2013). The "Special Means of Collection": The Missing Link in the Surprise of the Yom Kippur War. *Middle East Journal*, 531-546.
- Bar-Joseph, U. (2016). *The Angel: The Egyptian Spy Who Saved Israel*. New York: Harper Collins Publishers.
- Ben-Zvi, A. (1995). Perception, Misperception and Surprise in the Yom Kippur War: A Look at the New Evidence. *Journal of Conflict Studies*, 5-29.
- Chirumbolo, A. (2002). The relationship between need for cognitive closure and political orientation: the mediating role of authoritarianism. *Personality and Individual Differences*, 603-610.
- Daugherty, W. J. (2001). Behind the Intelligence Failure in Iran. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* , 449-484.
- Davis, J. (1991). Combatting Mind-Set: Improving the Quality of Analysis. *Studies in Intelligence*, 33-38.
- Davis, J. (2008). Why Bad Things Happen to Good Analysts. J. B. Roger Z. George içinde, *Analyzing Intelligence* (s. 157-170). Washington DC: Georgetown University Press.
- Donna M. Webster, A. W. (1994). Individual differences in need for cognitive closure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1049-1062.
- Gelber, Y. (2012). The Collapse of the Israeli Intelligence's Conception: Apologetics, Memory and History of the Israeli Response to Egypt's Alleged Intention to Open War in May 1973. *Intelligence and National Security*, 1-27.
- Gelber, Y. (2012). The Collapse of the Israeli Intelligence's Conception: Apologetics, Memory and History of the Israeli Response to Egypt's Alleged Intention to Open War in May 1973. *Intelligence and National Security*, 1-27.

- Israel State Achives. (1973, Kasım 18). *Golda Meir and the Agranat Commission: The Report that Brought Down a Government, November 1973–April 1974*. Golda Meir’s Government and the Agranat Report, April 1974: <https://catalog.archives.gov.il/en/chapter/golda-meirs-government-agranat-report-april-1974/> adresinden alındı
- Israel State Archives . (1973, Ekim 5). *From “Low Probability” to the Outbreak of War*. The Story of the Yom Kippur War, October 1973: <https://catalog.archives.gov.il/en/chapter/from-low-probability-to-the-outbreak-of-war/> adresinden alındı
- Israel State Archives . (1973, Ekim 5). *The fateful telegram from Mossad Chief Zvi Zamir*. The Story of the Yom Kippur War, October 1973: <https://catalog.archives.gov.il/en/chapter/new-declassified-material-yom-kippur-war/> adresinden alındı
- Jervis, R. (2011). *Why Intelligence Fails: Lessons from the Iranian Revolution and the Iraq War*. New York: Cornell University Press.
- Jong An Choi, M. K. (2008). Need for Cognitive Closure. *Psychology and Marketing*, 1027-1042.
- Kam, E. (1989). *Surprise Attack*. Boston: Harvard University Press.
- Kodaman, H. M.-T. (2023). Intelligence Failure And Ideological Foreign Policy: Turkey’s Policy To Overthrow Bashar Al-Assad During The Arab Spring. *UPA Strategic Affairs*, 4-30.
- Michelle Dugas, A. W. (2018). Shared reality as collective closure. *Current Opinion in Psychology*, 72-76.
- Moles, A. (2012). *Belirsizin Bilimleri, İnsan Bilimleri İçin Yeni Bir Epistemoloji*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Murphy, D. E. (2006). *What Stalin Knew: The Enigma of Barbarossa* . Yale University Press: New Haven.
- Oda TV. (2015, Ekim 26). *Yalçın Küçük’ün savunmasının tam metni*. Oda TV: <https://www.odatv4.com/guncel/yalcin-kucukun-savunmasinin-tam-metni-83688> adresinden alındı
- Önder, H. M. (2023, Kasım 7). 7 Ekim saldırısı Netanyahu’dan kurtulmak isteyenler için fırsat yarattı. *Karar Gazetesi*, s. 11.
- Önder, H. M. (2023, Kasım 7). '7 Ekim saldırısı Netanyahu’dan kurtulmak isteyenler için fırsat yarattı'. *Karar Gazetesi*, s. 11.

- Önder, T. K.-H. (2022). İstihbarat Analizinde Panoptik Gözetimin Yeri ve Önemi. C. İ. Yılmaz içinde, *İstihbarat Araştırmaları* (s. 219-240). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Özdağ, Ü. (2008). *İstihbarat Teorisi*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Prunckun, H. (2019). *Counter Intelligence Theory and Practice*. London : Rowman & Littlefield.
- Rachel M. Calogero, A. B. (2009). A need basis for values: Associations between the need for cognitive closure and value priorities. *Personality and Individual Differences*, 154-159.
- Richard E. Petty, J. T. (1986). The Elaboration Likelihood Model of Persuasion. *Advances in Experimental Social Psychology*, 124-192.
- Shlaim, A. (1976). Failures in National Intelligence Estimates: The Case of the Yom Kippur War. *World Politics*, 348-330.
- Snyder, J. (1989). *The Ideology of the Offensive ,Military Decision Making and the Disasters of 1914*. New York: Cornell University Press.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2012, Eylül 7). *Girişimci ve insani dış politika*. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun "Arap Uyanışı ve Ortadoğu'da Barış: Müslüman ve Hristiyan Perspektifler" Konferansı Kapsamında Yaptıkları Konuşma, 7 Eylül 2012, İstanbul: https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-arap-bahari-ve-yeni-ortadogu_da-baris_-musluman-ve-hritiyan-perspektifler_-konferans.tr.mfa adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2021, Aralık 2). *SC-46, 2 Aralık 2021, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Tanju Bilgiç'in Şam Rejiminin Sözde Halk Meclisinin bir Açıklaması Hakkındaki Soruya Cevabı*. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <https://amsterdam-bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/388973> adresinden alındı
- Uri Bar -Joseph, J. S. (2009). Conscious Action and Intelligence Failure. *Political Science Quarterly*, 461-488.
- Uri Bar-Joseph, A. W. (2003). Intelligence Failure and Need for Cognitive Closure:. *Political Psychology*, 75-99.
- Whitesmith, M. (2020). *Cognitive Bias in Intelligence Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Wohlstetter, R. (1962). *Pearl Harbor: Warning and Decision*. California: Stanford University Press.
- Yossef, A. (2014). Sadat as Supreme Commander. *Journal of Strategic Studies*, 532-555.